

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-52-15>
УДК 373.31.018.316

Ярослава Василівна Шведова

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки¹
shvedova@karazin.ua ORCID ID: 0000-0001-9592-3032

Єлизавета Сергіївна Сидоренко

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
філософського факультету¹
ха13121193@student.karazin.ua ORCID ID: 0009-0000-7081-2205

¹*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*
майдан Свободи 4, Харків, Україна, 61022

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Розвиток навичок соціальної взаємодії є важливим у молодшому шкільному віці, оскільки вміння співпрацювати, спілкуватися, контролювати та виражати свої почуття, йти на компроміси, долати труднощі тощо є запорукою для подальшої реалізації особистості у житті. Нажаль, у сучасних реаліях, у зв'язку з воєнним станом, молодші школярі більшості регіонів України, не мають можливості перебувати у щоденному «живому» спілкуванні з однолітками та вчителями, де активно розвиваються навички соціальної взаємодії.

Дистанційний формат навчання з он-лайн уроками висуває ряд педагогічних та психологічних проблем, пов'язаних зі зниженням ефективності взаємодії між вчителями та учнями, учнями між собою, що негативно відображається на розвитку навичок соціальної взаємодії. У цьому контексті виникають нові виклики для педагогів (а також і для батьків). Зокрема, важливо забезпечити необхідну підтримку та мотивацію учням, сприяти розвитку їх соціальних навичок та вмінь, забезпечити можливість для взаємодії з однокласниками та вчителем в онлайн-режимі. Для розв'язання цих проблем, необхідно використовувати сучасні методи та технології, зокрема, використовувати інтерактивні форми роботи, дистанційні ігри та завдання, ефективно використовувати відеоконференції для організації колективної роботи та дискусій з учнями тощо. Дистанційне навчання, попри недоліки, які притаманні йому, за умов врахування низки педагогічних умов, може стати доволі ефективним інструментом у розвитку навичок соціальної взаємодії молодших школярів.

Метою даної роботи є дослідження соціальної взаємодії учнів молодших класів в процесі дистанційного навчання з подальшим виокремленням на цій основі умов для збільшення її ефективності.

З метою дослідження соціальної взаємодії учнів молодших класів нами була створена Google Form, яка містила 9 основних питань. В опитуванні взяло участь 47 учнів молодшої школи. Питання були сформульовані так, щоб діти, виходячи з власної думки, могли відповісти на них самостійно, без допомоги та впливу дорослих. Аналіз результатів опитування молодших школярів підтверджують потребу у цілеспрямованому розвитку у них навичок соціальної взаємодії в процесі дистанційного навчання. Ефективність розвитку навичок соціальної взаємодії в процесі дистанційного навчання, на нашу думку, пов'язана із дотриманням наступних педагогічних умов: розробка індивідуальних завдань, залучення учнів до проектної діяльності, спрямованих на розвиток особистісних та соціальних якостей; використання інтерактивних методів навчання, які допомагають учням розвивати емоційний і соціальний інтелект, навички співпраці та кооперації, критичне мислення, аналітичні здібності та вміння аргументувати свої погляди; створення можливостей для самостійної роботи, яка дозволяє учням розвивати свої творчі та лідерські здібності; включення учнів у проекти зі співпраці та взаємодії зі спільнотами, наприклад, захисту довкілля, благоустрою шкільної території тощо; застосування різноманітних методів розвитку моральної та етичної свідомості, в тому числі, етичних бесід, використання ролевих ігор, етичних історій та казок; використання методів та прийомів для

зацікавлення учнів та підтримки їх активності під час проведення уроків в онлайн режимі (онлайн-ігри, дистанційні екскурсії тощо); створення сприятливого психологічного клімату, надання учням молодших класів можливості для самовираження та саморозвитку; використання індивідуального підходу, врахування особистісних потреб та можливостей учнів; організація взаємодії педагогів з батьками з метою розкриття можливостей та обмежень дистанційного навчання, підвищення мотивації до виховання дітей, допомоги у створенні сприятливих умов для навчання; співпраця з іншими педагогами та фахівцями, які мають досвід роботи з учнями молодших класів під час дистанційного навчання з метою обміну досвідом; систематичний моніторинг та оцінювання результатів навчально-виховної діяльності.

Ключові слова: соціальна взаємодія, умови, дистанційне навчання, учні молодших класів.

Як цитувати: Шведова Я.В., Сидоренко Є.С. Умови ефективної соціальної взаємодії учнів молодших класів при дистанційному навчанні. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. № 52, С. 126-137. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-52-15>

In cites: Shvedova, Y., Sydorenko, E. (2023). Conditions of effective social interaction of students of younger classes during distance learning. *Scientific notes of the pedagogical department*. 52, 126-137. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-52-15> [in Ukrainian]

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Проблема соціальної взаємодії учнів молодших класів під час дистанційного навчання, спричиненого воєнним станом, звучить особливо гостро, оскільки міжособистісна взаємодія з однолітками та вчителем є необхідним важелем для їх психічного та соціального розвитку.

Дистанційний формат навчання з он-лайн уроками висуває ряд педагогічних та психологічних проблем, пов'язаних зі зниженням ефективності взаємодії між вчителем та учнями, учнями між собою, що негативно відображається на соціалізації молодших школярів, на розвитку їх особистісних та соціальних якостей. У цьому контексті виникають нові виклики для педагогів (а також і для батьків). Зокрема, важливо забезпечити необхідну підтримку та мотивацію учням, сприяти розвитку їх соціальних навичок та вмінь, забезпечити можливість для взаємодії з однокласниками та вчителем в онлайн-режимі. Для розв'язання цих проблем, необхідно використовувати сучасні методи та технології, зокрема, використовувати інтерактивні форми роботи, дистанційні ігри та завдання, ефективно використовувати відеоконференції для організації колективної роботи та дискусій з учнями тощо.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Чисельність наукових публікацій, які стосуються проблем соціальної взаємодії учнів під час дистанційного навчання, ефективних умов соціалізації, питань виховання особистості, формування особистісних якостей та соціальної відповідальності в останні роки зростає, що на світовому рівні було обумовлено пандемією COVID-19, а рівні нашої країни – воєнним станом (Н. Бібік, Т. Павлова, О. Гончаренко, М. Лисенко, О. Лиховид, О. Гнатюк, О. Штихалюк, А. Пітюк, І. Юхно,

N. Simon, D. Starling, T. Anderson, M. Barbour, T. Reeves, C. Juwah, K. MacCallum, M. Lai тощо). Так, А. Пітюк досліджує можливості дистанційного навчання для покращення соціальної взаємодії учнів [9, с.92-98]. У праці М. Лисенко та О. Лиховид виявлено, що використання інтерактивних технологій може сприяти покращенню якості соціальної взаємодії учнів [8, с.86-101].

У своїй роботі «Social Interaction in Self-paced Distance Education» Terry Anderson та інші автори досліджували взаємодію студентів у дистанційному навчанні та встановили, що соціальна взаємодія має важливе значення для підтримки мотивації, надання зворотного зв'язку, підтримки та почуття належності [10, с.1-13].

Дослідження Tian Luo та Shijuan Liu «Social presence in a web-based asynchronous course in teacher education» підтверджує важливість соціальної присутності у веб-основаному асинхронному курсі навчання вчителів. Результати показали, що підвищення соціальної присутності сприяє покращенню ефективності та задоволеності навчанням [19, с.75-102]. У роботі М. Leslie Rourke та Terry Anderson «Synchronous and asynchronous communication in distance learning: A review of the literature» висвітлено різницю між синхронним та асинхронним навчанням. Результати показали, що синхронні засоби спілкування, такі як відеоконференції та чати, можуть забезпечити більш високу ступінь соціальної взаємодії [20, с.1-6].

У дослідженні «Online Learning and Teaching in K-12 Settings: A Review of Open Access Literature» М. Barbour, T. Reeves та інших було проаналізовано публікації, присвячені дистанційному навчанню у молодших класах [11,

с.133-156]. Результати показали, що важливим чинником успішного дистанційного навчання є створення можливостей для соціальної взаємодії між учнями.

У статті «Social Interaction and the Role of Technology in Distance Learning» (2018) автори Rachel A. Mannen та Sandra L. Robinson зазначають, що соціальна взаємодія є ключовою для академічного успіху та задоволення учнів в дистанційному навчанні [15, с.1-22]. Також, у статті «Creating Effective Collaborative Learning Groups in an Online Environment» автори Faye Lesht та Marilyn Warschauer наголошують на важливості створення можливостей для співпраці та взаємодії між учнями для досягнення найкращих результатів [14, с.26-39].

У статті «Social Interactions in Online Education: A Review and Synthesis» автори Jennifer Richardson та Karen Swan зазначають, що важливо розробляти інтерактивні засоби та стратегії, які сприяють соціальній взаємодії між учнями у дистанційному навчанні. Вони також підкреслюють, що учні, які мають можливість спілкуватися зі своїми однолітками та вчителями, відчують більшу підтримку, мотивацію та задоволення від навчання [19, с.75-102]. У статті «Facilitating Social Presence in Online Learning: Interaction Affordances and Cognitive Antecedents» автори Charles Juwah та інші досліджують різні аспекти соціальної присутності у дистанційному навчанні та наголошують на важливості створення можливостей для взаємодії між учнями та вчителями в онлайн-середовищі [13, с.1-15]. Дослідники стверджують, що соціальна присутність є ключовим чинником для ефективного дистанційного навчання у молодших класах, оскільки вона сприяє створенню атмосфери взаємодії та співпраці між учнями та вчителем.

Nicole A. Simon та D. Denee' Starling у статті «Best practices in online teaching strategies for K-12 teachers» також наголошують на важливості соціальної взаємодії у дистанційному навчанні. Вони рекомендують вчителям створювати можливості для співпраці та взаємодії між учнями в онлайн-середовищі, зокрема за допомогою віртуальних форумів, спільної роботи в групах та використання інших інтерактивних інструментів [22, с.2-13].

Stephanie Sawthon та Carrie Lou Garberoglio з'ясували, що соціальна взаємодія в дистанційному навчанні має особливу важливість для успішності учнів зі слуховими порушен-

нями [12, с.352-368]. Вони наголошують на важливості створення можливостей для взаємодії між учнями та вчителями, а також використанні інтерактивних інструментів для підтримки соціальної взаємодії. Також було виявлено, що використання відеоконференцій та інших інструментів з візуальною та аудіальною зв'язком може значно сприяти покращенню соціальної присутності в онлайн-середовищі.

Отже, інформаційні технології дозволяють частково вирішити проблему розвитку навичок соціальної взаємодії учнів молодших класів в умовах дистанційного навчання. Проте, відсутність прямого спілкування між вчителем та учнем, як переконані більшість дослідників, може призвести до зниження мотивації та погіршення якості навчання, знизити рівень соціалізації учнів, їхню здатність до співпраці та комунікації з оточуючими людьми, а також збільшити залежність від технологій та електроніки.

Таким чином, постає необхідність в обґрунтуванні умов ефективної соціальної взаємодії учнів молодших класів в процесі дистанційного навчання

Метою даної роботи є дослідження соціальної взаємодії учнів молодших класів в процесі дистанційного навчання з подальшим виокремленням на цій основі умов для збільшення її ефективності.

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи дослідження**: аналіз та узагальнення наукової літератури, опитування учнів молодших класів за допомогою розробленої анкети у Google Form (всього 47 осіб), аналіз отриманих результатів, а також експериментальні методи.

Результати. З метою дослідження соціальної взаємодії учнів молодших класів нами була створена Google форма, яка містила 9 основних питань. В опитуванні взяло участь 47 учнів (32 учня 3-го класу Балаклійського ліцею №5, 2 учня 2-го класу Балаклійського ліцею №5, 5 учнів 4-го класу Балаклійського ліцею №3 та 8 учнів 3-го класу Холмківської початкової школи).

На питання «Як часто ти спілкуєшся зі своїм вчителем/вчителями під час дистанційного навчання?» було отримано наступні відповіді (рис.1).

Кожного дня спілкуються із вчителем 28% опитуваних, 44% - кілька разів на тиждень. Це може свідчити про те, що учні актив-

Рис. 1. Розподіл відповідей на питання «Як часто ти спілкуєшся зі своїм вчителем/вчителями під час дистанційного навчання?»

Fig. 1. Distribution of answers to question «How often do you communicate with your teacher/ teachers during distance learning?»

но залучаються до дистанційного навчання та взаємодіють зі своїми вчителями. Але, на жаль, 12% учнів спілкуються зі своїм вчителем зрідка, 8% відповіли - «ніколи», що може свідчити про проблеми зі зв'язком між учнями та вчителями, а також про недостатню увагу до учнів з боку вчителів. Така ситуація, звісно, впливає на якість навчання та формування навичок соціальної взаємодії учнів, тому важливо знайти способи покращення комунікації.

На рис. 2. відображено розподіл відповідей учнів молодших класів щодо використання засобів комунікації для зв'язку зі своїм вчителем під час дистанційного навчання.

Засоби комунікації, які використовують учні молодших класів для зв'язку зі своїм вчителем під час дистанційного навчання, можуть впливати на формування їх особистісних якостей та соціальної відповідальності. Згідно з опитуванням, більшість учнів використовують

чат/повідомлення (50%) та відеоконференції (43,3%), що свідчить про важливість візуальної та аудіо комунікації під час дистанційного навчання.

Наступне питання було спрямоване на з'ясування того, як часто застосовуються на он-лайн уроках інтерактивні методи навчання та використовується відео, анімація, ігри тощо (рис.3). Відомо, що інтерактивні методи навчання вчать взаємодіяти, формують навички роботи в команді, розвивають комунікативні та лідерські якості, тож надзвичайно ефективні для розвитку навичок соціальної взаємодії молодших школярів.

Як видно з рис. 3. відповіли «так, регулярно» 10% учнів молодших класів, 55% - «час від часу», 25% опитуваних вказали «ні не використовуються», а ще 10% не змогли дати відповідь. З цих даних можна зробити висновок про недостатність використання інтерактивних методів навчання. Вчителям

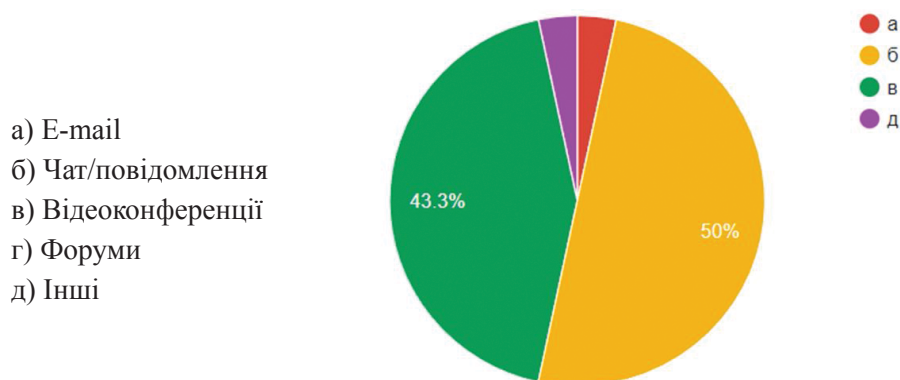

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Які засоби комунікації ти використовуєш для зв'язку зі своїм вчителем під час дистанційного навчання?»

Fig. 2. Distribution of answers to question «What means of communication do you use to communicate with your teacher during distance learning?»

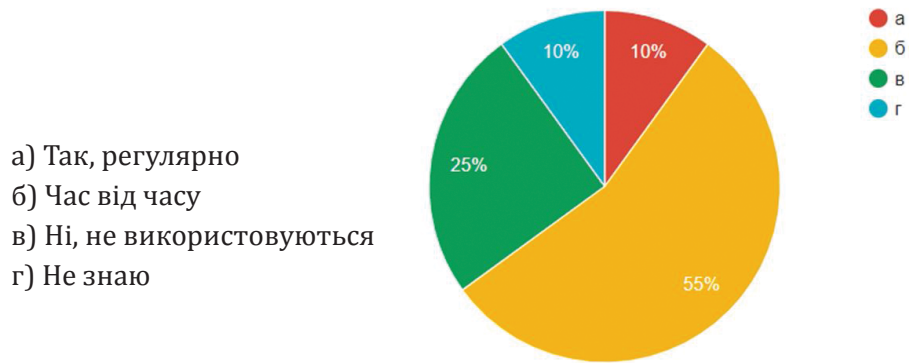

Рис. 3. Розподіл відповідей на питання «Як часто застосовуються обговорення в парах, групах, розігрування ситуацій за ролями та використовується відео, анімація, ігри тощо під час дистанційного навчання?»

Fig. 3. Distribution of answers to the question «How often are discussions in pairs, groups, role-plays, videos, animations, games, etc. used during distance learning?»

молодших класів потрібно враховувати, що взаємодія учнів на он-лайн-уроках з іншими учнями та вчителем – це можливість прокачати навички соціальної взаємодії, навчитися спільно обговорювати і знаходити рішення проблем, поважати точку зору іншого, брати відповідальність за результат своєї діяльності.

На рис. 4. представлено результати відповідей на питання «Як ти оцінюєш свою навчальну мотивацію під час дистанційного навчання?»

Згідно з результатами аналізу відповідей на вищезазначене питання (рис.4), більшість учнів молодших класів оцінюють свою початкову мотивацію під час дистанційного навчання як середню (39,1%). Також, 30,4% учнів відповіли, що їхня мотивація є низькою, тоді як 8,7% відповіли, що їхня мотивація є високою. Більшість учнів (21,7%) не впевнені в тому, як оцінити свою мотивацію до навчання. Ці дані можуть свідчити про необхідність розроблення ефективних стратегії по забезпеченню до-

статнього рівня мотивації учнів. Використання інтерактивних методів навчання може бути однією з умовою для збільшення навчальної мотивації учнів. Також важливо враховувати соціальну відповідальність учнів, їхню дисципліну та самодисципліну під час дистанційного навчання, що є необхідною умовою для досягнення успіху у навчанні.

Розподіл відповідей на питання «Як часто ти спілкуєшся з однолітками в онлайн форматі?» представлено на рис.5.

Аналіз відповідей показує, що більшість учнів молодших класів спілкуються з однолітками в онлайн форматі кожен день або кілька разів на тиждень. Це може мати позитивний вплив на формування навичок соціальної взаємодії, оскільки спілкування з однолітками розвиває комунікативні навички, вчить емпатії та взаєморозумінню, формує соціальну відповідальність. Крім того, комунікація з однокласниками допомагає підвищити мотивацію до навчання, оскільки учні обговорюють навчання з іншими дітьми. Однак, важливо врахо-

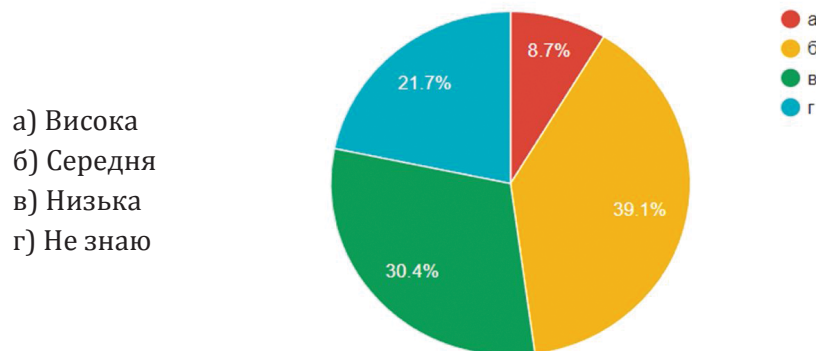

Рис. 4. Розподіл відповідей на питання «Як ти оцінюєш свою навчальну мотивацію під час дистанційного навчання?»

Fig.4. Distribution of answers to the question “How do you rate your motivation to study during distance learning?”

Рис.5. Розподіл відповідей на питання «Як часто ти спілкуєшся з однолітками в онлайн форматі?»

Fig. 5. Distribution of answers to the question «How often do you communicate with your peers online?»

увати, що спілкування в онлайн форматі не може повністю замінити реальне спілкування. Учні повинні мати можливість спілкуватися із своїми однолітками в реальному житті, щоб розвивати соціальні навички і взаємодію з іншими людьми в реальному світі. Також важливо контролювати час, який учні проводять в онлайн форматі, оскільки довге перебування за комп'ютером може мати негативний вплив на здоров'я.

На питання «Як часто ти спілкуєшся з однолітками в реальності?» ми отримали відповіді, які представлені на рис.6. Це питання є важливим для аналізу проблеми розвитку навичок соціальної взаємодії у молодших школярів.

Результати показали, що 60% опитаних учнів молодших класів зрідка спілкуються з однолітками, що свідчить про недостатнє використання потенційних можливостей міжособистісного спілкування у розвитку соціальних вмінь та навичок. А дистанційне навчання може ускладнити цей процес. Тому важливо забезпечити можливості для реальної комунікації учнів, наприклад, через організацію спор-

тивних і культурних заходів, клубів та інших видів активності.

Таким чином, в умовах дистанційного навчання зростає кількість спілкувань учнів з однолітками в онлайн форматі, але зменшується кількість міжособистісної комунікації. Це може негативно вплинути на здатність учнів молодших класів до співпраці та комунікації з іншими людьми.

Розподіл відповідей на питання «Як часто ти відвідуєш публічні місця разом з батьками?» представлено на рис.7. Це питання відображає те, наскільки активно можуть розвиватися навички соціальної взаємодії за умови відвідування загальнодоступних громадських місць з батьками, наприклад, парків, музеїв, бібліотек тощо.

Як видно з рис. 7. відповідь «зрідка» була найбільш поширеною варіантом серед учнів молодших класів (52,4%), що може свідчити про те, що дистанційне навчання обмежує можливості для учнів відвідувати публічні місця з батьками. Третина учнів (33,3%) відвідують публічні місця кілька разів на тиждень, що свідчить про певний рівень участі учнів у

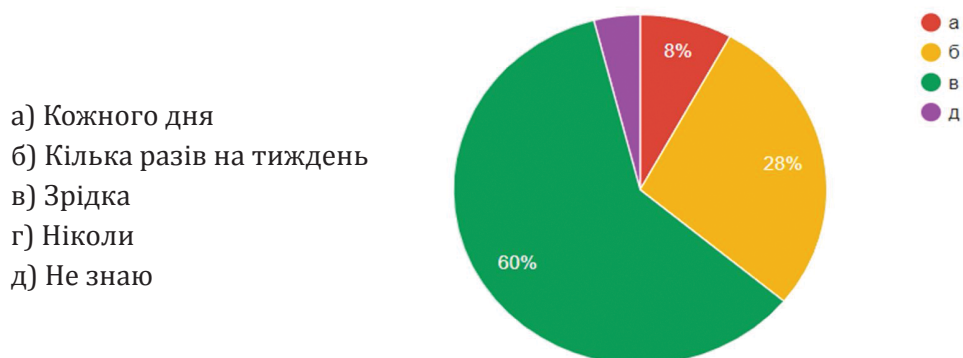

Рис.6. Розподіл відповідей на питання «Як часто ти спілкуєшся з однолітками в реальності?»

Fig. 6. Distribution of answers to the question «How often do you communicate with your peers in a reality?»

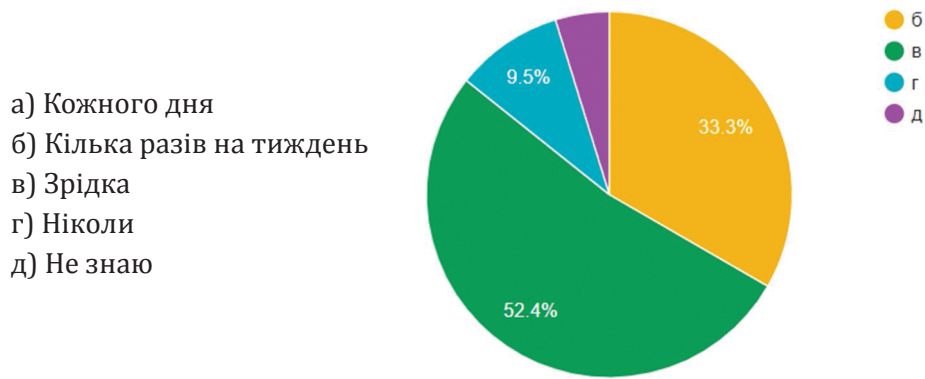

Рис. 7. Розподіл відповідей на питання «Як часто ти відвідуєш публічні місця разом з батьками?»
Fig. 7. Distribution of answers to the question «How often do you visit public places with your parents?»

таких активностях. Тільки 9,5% відповіли, що ніколи не відвідують публічні місця з батьками. Це може бути пов'язано з різними обставинами, такими як військовий стан в країні, фінансові обмеження, віддаленість від центру міста. Відповідь «Не знаю» зустрічається у менш ніж 5% учнів, що може свідчити про низький рівень уваги до питання або нестачу інформації. Загалом, відповіді на це питання можуть вказувати на рівень взаємодії учнів та їх батьків, що може впливати на розвиток навичок соціальної взаємодії.

Одним з питанням анкети було питання про те, чи мають учні молодших класів домашніх тварин (рис.8). Відповідь на запитання про домашніх улюбленців може вказувати на рівень розвитку емпатії та соціальної відповідальності учнів. Люди, які дбайливо ставляться до своїх тварин, можуть бути більш уважними до потреб інших і мають більш високий рівень соціальної відповідальності. Також, виховання домашніх улюбленців може розвивати в дітей турботливе ставлення до інших живих істот, відповідальність та самодисципліну.

За результатами аналізу відповідей учнів можна зробити висновки, що більшість учнів має домашніх тварин. Проте, більш як 1/5 опитаних відповіли, що не мають домашніх улюбленців, що може свідчити про те, що деякі родини не підтримують ідею тримання тварин удома. Також, деякі учні відповіли, що в нашому домі живуть тварини, але вони з ними не контактують. Отже, результати аналізу відповідей на запитання про домашніх улюбленців можуть вказати на рівень розвитку емпатії та соціальної відповідальності учнів, а також на загальну культуру ставлення до тварин у деяких родин.

Розподіл відповідей на питання «Чим частіше ти займаєшся у вільний час?» представлено на рис.9.

Аналіз відповідей на питання про вільний час показує, що половина учнів молодших класів проводять свій вільний час граючи в комп'ютерні або мобільні ігри. Це може вказувати на високу залежність від технологій та електроніки. Проведення більшої частини вільного часу за комп'ютером або мобільним пристроєм може призвести до нездорової залежності від

Рис. 8. Розподіл відповідей на питання «Чи є в тебе домашні улюбленці?»
Fig. 8. Distribution of answers to the question «Do you have pets?»

- а) Граю в комп'ютерні/мобільні ігри.
- б) Самостійно граю з іграшками, читаю книжки, тощо.
- в) Проводжу час з однолітками або батьками.
- г) Не маю вільного часу.
- д) Не знаю.

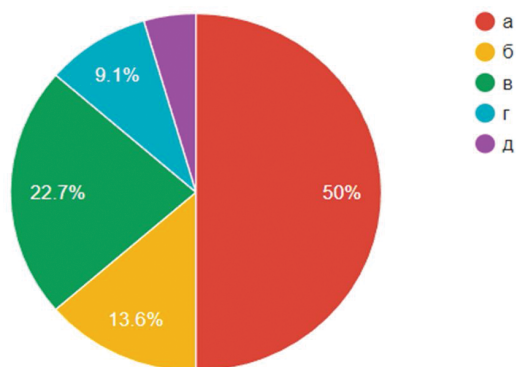

Рис.9. Розподіл відповідей на питання «Чим частіше ти займаєшся у вільний час?»
Fig. 9. Distribution of answers to the question «How often do you exercise in your free time?»

технологій, меншого розвитку соціальних вмінь та спілкування з однолітками, а також до зменшення інтересу до інших видів дозвілля, таких як читання, самостійна гра з іграшками та інші традиційні форми розваг. У той же час, лише 13,6% учнів займаються самостійною грою з іграшками, читанням книжок тощо. 22,7% молодших класів проводять час з однолітками або батьками, що є важливим для розвитку навичок соціальної взаємодії та формування здорових взаємин з оточуючими людьми. 9,1% учнів вважають, що не мають вільного часу, що може бути пов'язано з надмірним навчальним та позанавчальним навантаженням. В цілому, важливо сприяти розвитку різноманітних інтересів та здібностей учнів, забезпечуючи доступ до різних форм дозвілля та розваг, що сприятиме їхньому всебічному розвитку.

Аналіз результатів опитування молодших школярів підтверджують потребу у цілеспрямованому розвитку у них навичок соціальної взаємодії в процесі дистанційного навчання. Ефективність розвитку навичок соціальної взаємодії в процесі дистанційного навчання, на нашу думку, пов'язана із дотриманням наступних педагогічних умов:

1. Розробка індивідуальних завдань, залучення учнів до проектної діяльності, спрямованих на розвиток особистісних та соціальних якостей.
2. Використання інтерактивних методів навчання, які допомагають учням розвивати емоційний і соціальний інтелект, навички співпраці та кооперації, критичне мислення, аналітичні здібності та вміння аргументувати свої погляди.
3. Створення можливостей для самостійної роботи, яка дозволяє учням розвивати свої творчі та лідерські здібності.
4. Включення учнів у проекти зі співпраці та

взаємодії зі спільнотами, наприклад, захисту довілля, благоустрою шкільної території тощо.

5. Застосування різноманітних методів розвитку моральної та етичної свідомості, в тому числі, етичних бесід, використання ролевих ігор, етичних історій та казок.
6. Використання методів та прийомів для зацікавлення учнів та підтримки їх активності під час проведення уроків в онлайн режимі (онлайн-ігри, дистанційні екскурсії тощо).
7. Створення сприятливого психологічного клімату, надання учням молодших класів можливості для самовираження та саморозвитку.
8. Використання індивідуального підходу, врахування особистісних потреб та можливостей учнів.
9. Організація взаємодії педагогів з батьками з метою розкриття можливостей та обмежень дистанційного навчання, підвищення мотивації до виховання дітей, допомоги у створенні сприятливих умов для навчання.
10. Співпраця з іншими педагогами та фахівцями, які мають досвід роботи з учнями молодших класів під час дистанційного навчання з метою обміну досвідом.
11. Систематичний моніторинг та оцінювання результатів навчально-виховної діяльності. Також важливо проводити регулярний зворотній зв'язок з учнями та їх батьками, щоб збирати відгуки та пропозиції.

Висновки. Розвиток навичок соціальної взаємодії є важливим в молодшому шкільному віці, оскільки вміння співпрацювати, спілкуватися, контролювати та виражати свої почуття, йти на компроміси, долати труднощі тощо є запорукою для подальшої реалізації особистості у житті. Нажаль, у сучасних

реаліях, у зв'язку з воєнним станом, молодші школярі більшості регіонів України, не мають можливості перебувати у щоденному «живому» спілкуванні з однолітками та вчителями, де активно розвиваються навички соціальної взаємодії. Дистанційне навчання, попри недоліки, які притаманні йому, за умови врахування низки педагогічних умов, може стати доволі ефективним інструментом у розвитку навичок соціальної взаємодії молодших школярів. Необхідно використовувати інтерактивні методи навчання та різноманітні онлайн-інструменти для створення інтерактивних занять та забезпечення зв'язку з учнями. Крім того, важливо забезпечити різноманітність діяльності та занять, щоб дитина мала можливість розвивати різні аспекти своєї особистості та вміння працювати самостійно та у команді. Окрему увагу потрібно приділяти питанням фізичної активності, здорового харчування та режиму дня. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня та забезпечувати індивідуальний підхід. Значна частина учнів молодших класів проводить свій вільний час граючи в комп'ютерні або мобільні ігри, що може вказувати на високу залежність від технологій та електроніки, менша частина учнів займається самостійною грою, читанням книжок або проводить час з однолітками/батьками, маючи більші шанси на соціальну адаптацію та розвиток соціальних навичок. Частина учнів

не відчуває необхідності у вільному часі, що може бути пов'язано з надмірним навантаженням на навчання та відсутністю інтересів в позашкільній діяльності. Це може призвести до відчуття стресу та втому, що несприятливо впливає на загальний розвиток та самопочуття учнів. Тому важливо, щоб учні мали достатньо часу для відпочинку та розваг поза навчанням, що допоможе їм підтримувати баланс та гармонію в житті. Деякі учні не можуть відповісти на запитання про вільний час, що може вказувати на необхідність допомоги вихователів та батьків у створенні цікавих та корисних форм дозвілля. Разом з тим, можливо, ці учні не мають достатньої кількості вільного часу, щоб займатися самостійною діяльністю. Тому важливо забезпечити учням достатню кількість часу для відпочинку та розвитку, а також створити можливості для спілкування з батьками та однолітками, що допоможе їм розвивати соціальні вміння та навички. Висока залежність від комп'ютерних та мобільних ігор може вказувати на необхідність більш ефективної роботи з виховання учнів щодо використання технологій та відповідального ставлення до них. Разом з тим, важливо розвивати інтереси учнів до традиційних форм розваг та сприяти їхньому розвитку в цих напрямках. Також важливо сприяти соціальній взаємодії учнів та навчати їх розвивати здорові відносини зі своїми однолітками та батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко, О.С. Розвиток соціальної відповідальності молодших школярів в умовах дистанційного навчання. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*, 2016, Вип. 49, 39-45.
2. Гончаренко, О.С. Соціально-психологічні аспекти розвитку соціальної відповідальності молодших школярів в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2019, Вип. 44, 17-23.
3. Гончаренко, О.С. Формування соціальної відповідальності молодших школярів через проекти навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія*, 2017, ISBN 978-966-929-732-7, 20-28.
4. Гончаренко, О.С. Психолого-педагогічні основи формування соціальної відповідальності учнів молодших класів в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Педагогіка і психологія*, 2014, ISBN 978-966-929-732-7, 35-42.
5. Кононенко, А.О. Педагогіка креативності: навчально-методичний посібник. Київ: Академія. 2010. 192 с.
6. Кононенко, А.О. Розвиток творчих здібностей учнів: теорія та практика. Київ: Либідь, 2005, ISBN 978-966-2741-74-2, 320 с.
7. Кононенко, А.О. Формування мотивації до навчання учнів: теорія та практика. Київ: Видавничий дім «Слово». 2016. 368 с.
8. Лисенко, М. І., & Лиховид, О. В. Ефективність використання інтерактивних технологій на уроках математики при дистанційному навчанні. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, Вип. 77(4), 86-101.
9. Пітюк А. Соціальна взаємодія в онлайн-навчанні: реальність та можливості *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні науки*. 2021. № 233. С. 92-98.

10. Anderson T. Social Interaction in Self-Paced Distance Education. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 2013, Вип. 14(4), 1-13. doi: 10.19173/irrodl.v14i4.1536
11. Barbour M. K., & Reeves T. C. Online Learning and Teaching in K-12 Settings: A Review of Open Access Literature. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 2015, 16(1), 133-156. DOI: 10.19173/irrodl.v16i1.1925
12. Cawthon S., & Garberoglio C. L. The Importance of Interaction for Academic Success in Online Courses with Hearing, Deaf, and Hard-of-Hearing Students. *American Annals of the Deaf*, 2013, 158(4), 357-368. DOI: 10.1353/aad.2013.0042
13. Juwah C., MacCallum K., & Lai M. Facilitating Social Presence in Online Learning: Interaction Affordances and Cognitive Antecedents. *Australasian Journal of Educational Technology*, 2011, 27(1), 1-15. DOI: 10.14742/ajet.939
14. Lesht F., & Warschauer M. Creating Effective Collaborative Learning Groups in an Online Environment. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 2012 9(1), 26-39. DOI: 10.7238/rusc.v9i1.1172
15. Mannen, R. A., & Robinson, S. L. Social Interaction and the Role of Technology in Distance Learning. *Journal of Online Learning Research*, 2018, 4(1), 1-22. DOI: 10.1016/j.jalr.2018.01.001.
16. Matteson M.L., Anderson L., Boyden C. Soft Skills: A Phase in Search of Meaning // Portal: Libraries and the Academy. 2016. Vol. 16. No. 1. P. 71-88.
17. Price D. Soft skills are critical for success but what are they? Cambridge University Press. 2015, October 22 <https://www.cambridge.org/elt/blog/2015/10/22/5-easy-ways-to-integrate-soft-skills-in-your-class/>
18. Raciti P. La medición de las competencias transversales en Colombia: una propuesta metodológica. 2015. URL: <http://sia.eurosocial-ii.eu/βiles/docs/1444897404-DT34.pdf>
19. Richardson, J. C., & Swan, K. Social Interactions in Online Education: A Review and Synthesis. In A. A. Juan & M. Daradoumis (Eds.), *Assessing the Role of Mobile Technologies and Distance Learning in Higher Education* (pp. 75-102). IGI Global. 2014, DOI: 10.4018/978-1-4666-6066-9.ch005
20. Rourke, L. M., & Anderson, T. Synchronous and asynchronous communication in distance learning: A review of the literature. *Quarterly review of distance education*, 2004, 5(1), 1-16.
21. Shek D. T., Leung J. T., Merrick J. Paradigm shift in youth development: Development of “soft skills” in adolescents. *International Journal on Disability and Human Development*, 16(4), 2017. 337-338. doi:10.1515/ijdh-2017-7001
22. Simon, N. A., & Starling, D. D. Best practices in online teaching strategies for K-12 teachers. *International Journal of Information and Learning Technology*, 36(1), 2-13, 2019, DOI: 10.1108/IJILT-09-2018-0095
23. The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/>
24. The Future of Jobs. Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf

Стаття надійшла до редакції 01.05.2023

Стаття рекомендована до друку 18.05.2023

Yaroslava Shvedova

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Pedagogy Department¹,
shvedova@karazin.ua ORCID: 0000-0001-9592-3032

Elizaveta Sydorenko

student of the first (bachelor's) level of higher education Faculty of Philosophy¹
xa13121193@student.karazin.ua ORCID ID: 0009-0000-7081-2205

¹V.N. Karazin Kharkiv National University,
Svobody Square 4, Kharkiv, Ukraine, 61022

CONDITIONS OF EFFECTIVE SOCIAL INTERACTION OF STUDENTS OF YOUNGER CLASSES DURING DISTANCE LEARNING

The development of social interaction skills is important in elementary school age, because the ability to cooperate, communicate, control and express one's feelings, make compromises, overcome difficulties, etc. is a guarantee for the further realization of the individual in life. Unfortunately, in modern realities, in connection with the martial law, younger schoolchildren in most regions of Ukraine do not have the opportunity to be in daily “live” communication with peers and teachers, where social interaction skills are actively developed.

The distance learning format with online lessons raises a number of pedagogical and psychological problems associated with a decrease in the effectiveness of interaction between teachers and students,

students among themselves, which negatively affects the development of social interaction skills. In this context, new challenges arise for teachers (as well as for parents). In particular, it is important to provide the necessary support and motivation to students, to promote the development of their social skills and abilities, to provide an opportunity to interact with classmates and the teacher online. To solve these problems, it is necessary to use modern methods and technologies, in particular, use interactive forms of work, remote games and tasks, effectively use video conferences to organize collective work and discussions with students, etc. Distance learning, despite its inherent shortcomings, provided that a number of pedagogical conditions are taken into account, can become a fairly effective tool in the development of social interaction skills of younger schoolchildren.

The purpose of this work is to study the social interaction of junior high school students in the process of distance learning, with the subsequent identification of conditions for increasing its effectiveness. In order to study the social interaction of elementary school students, we created a Google Form that contained 9 main questions. 47 junior school students took part in the survey. The questions were formulated so that children, based on their own opinion, could answer them independently, without the help and influence of adults. Analysis of the results of the survey of junior high school students confirm the need for purposeful development of their social interaction skills in the process of distance learning. The effectiveness of the development of social interaction skills in the process of distance learning, in our opinion, is related to the observance of the following pedagogical conditions: the development of individual tasks, the involvement of students in project activities aimed at the development of personal and social qualities; the use of interactive learning methods that help students develop emotional and social intelligence, cooperation and collaboration skills, critical thinking, analytical abilities and the ability to argue their views; creating opportunities for independent work that allows students to develop their creative and leadership abilities; inclusion of students in projects of cooperation and interaction with communities, for example, environmental protection, improvement of the school territory, etc.; application of various methods of developing moral and ethical awareness, including ethical conversations, use of role-playing games, ethical stories and fairy tales; using methods and techniques to interest students and support their activity during online lessons (online games, remote excursions, etc.); creation of a favorable psychological climate, providing opportunities for self-expression and self-development to students of younger grades; the use of an individual approach, taking into account the personal needs and capabilities of students; organization of interaction between teachers and parents in order to reveal the possibilities and limitations of distance learning, increase motivation to raise children, help in creating favorable conditions for learning; cooperation with other teachers and specialists who have experience of working with students of lower grades during distance learning for the purpose of sharing experience; systematic monitoring and evaluation of the results of educational activities.

Keywords: social interaction, conditions, distance learning, students of younger classes.

REFERENCES

1. Honcharenko, O.S. (2016). Development of social responsibility of junior high school students in distance learning conditions. *Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda*, Vol. 49, 39-45. [in Ukrainian].
2. Honcharenko, O.S. (2019). Socio-psychological aspects of the development of social responsibility of junior high school students in the conditions of distance learning. *Scientific notes of the Department of Pedagogy*, Vol. 44, 17-23. [in Ukrainian].
3. Honcharenko, O.S. (2017). Formation of social responsibility of younger schoolchildren through projects of the educational process. *Pedagogy and psychology*, 20-28. [in Ukrainian].
4. Goncharenko, O.S. (2014). Psychological-pedagogical foundations of the formation of social responsibility of students of junior grades in the conditions of the development of the information society. *Pedagogy and psychology*, 35-42. [in Ukrainian].
5. Kononenko, A.O. (2010). *Pedagogy of creativity: educational and methodological manual*. Kyiv: Academy. 192 p. [in Ukrainian].
6. Kononenko, A.O. (2005). *Development of students' creative abilities: theory and practice*. Kyiv: Lybid. 320 p. [in Ukrainian].
7. Kononenko, A.O. (2016). *Formation of students' motivation to study: theory and practice*. Kyiv: Slovo Publishing House. 368 p. [in Ukrainian].
8. Lysenko, M. I., & Lykhovyd, O. V. (2020). The effectiveness of using interactive technologies in mathematics lessons during distance learning. *Information technologies and teaching aids*. Vol. 77(4), 86-101. [in Ukrainian].
9. Pityuk, A. (2021). Social interaction in online learning: reality and possibilities *Scientific notes of the Ukrainian Academy of Sciences. Pedagogical sciences*. No. 233. P. 92-98. [in Ukrainian].
10. Anderson, T. (2013). Social Interaction in Self-Paced Distance Education. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, Vol. 14(4), 1-13. doi: 10.19173/irrodl.v14i4.1536.

11. Barbour, M. K., & Reeves, T. C. (2015). Online Learning and Teaching in K-12 Settings: A Review of Open Access Literature. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16(1), 133-156. DOI: 10.19173/irrodl.v16i1.1925.
12. Cawthon, S., & Garberoglio, C. L. (2013). The Importance of Interaction for Academic Success in Online Courses with Hearing, Deaf, and Hard-of-Hearing Students. *American Annals of the Deaf*, 158(4), 357-368. DOI: 10.1353/aad.2013.0042.
13. Juwah, C., MacCallum, K., & Lai, M. (2011). Facilitating Social Presence in Online Learning: Interaction Affordances and Cognitive Antecedents. *Australasian Journal of Educational Technolog.* 27(1), 1-15. DOI: 10.14742/ajet.939
14. Lesht, F., & Warschauer, M. (2012). Creating Effective Collaborative Learning Groups in an Online Environment. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 9(1), 26-39. DOI: 10.7238/rusc.v9i1.1172.
15. Mannen, R. A., & Robinson, S. L. (2018). Social Interaction and the Role of Technology in Distance Learning. *Journal of Online Learning Research*, 4(1), 1-22. DOI: 10.1016/j.jalr.2018.01.001.
16. Matteson, M.L., Anderson, L., Boyden, C. (2016). Soft Skills: A Phase in Search of Meaning. *Portal: Libraries and the Academy*. Vol. 16. No. 1. P. 71-88.
17. Price, D. (2015). Soft skills are critical for success but what are they? Cambridge University Press. October 22. <https://www.cambridge.org/elt/blog/2015/10/22/5-easy-ways-to-integrate-soft-skills-in-your-class> .
18. Raciti, P. (2015). The measurement of transversal competences in Colombia: a methodological proposal. URL: <http://sia.eurososocial-ii.eu/βiles/docs/1444897404-DT34.pdf>.
19. Richardson, J. C., & Swan, K. (2014). Social Interactions in Online Education: A Review and Synthesis. In A. A. Juan & M. Daradoumis (Eds.), *Assessing the Role of Mobile Technologies and Distance Learning in Higher Education* (pp. 75-102). IGI Global. DOI: 10.4018/978-1-4666-6066-9.ch005.
20. Rourke, L. M., & Anderson, T. (2004). Synchronous and asynchronous communication in distance learning: A review of the literature. *Quarterly review of distance education*, 5(1), 1-16.
21. Shek, D. T., Leung, J. T., Merrick, J. (2017). Paradigm shift in youth development: Development of “soft skills” in adolescents. *International Journal on Disability and Human Development*, 16(4), 337-338. doi:10.1515/ijdh-2017-7001.
22. Simon, N. A., & Starling, D. D. (2019). Best practices in online teaching strategies for K-12 teachers. *International Journal of Information and Learning Technology*, 36(1), 2-13, DOI: 10.1108/IJILT-09-2018-0095.
23. The Future of Jobs Employment, Skills and Workforce Strategy for the Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/>.
24. The Future of Jobs. Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf.

The article was received by the editors 01.05.2023

The article is recommended for printing 18.05.2023